

УДК 342.726-053.2:341.31

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Магда С. О.,

кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри правосуддя
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Анотація: Статтю присвячено проблемі захисту прав дітей в умовах дії воєнного стану. Проаналізовано положення національного законодавства та міжнародного гуманітарного права з цього питання. Окреслено перспективи реформування національного законодавства задля забезпечення прав дітей в умовах дії воєнного стану.

Ключові слова: воєнний стан, діти, права, гарантії, міжнародне гуманітарне право.

Аннотация: Статья посвящена проблеме защиты прав детей в условиях действия военного положения. Проанализированы положения национального законодательства и международного гуманитарного права по этому вопросу. Очерчены перспективы реформирования национального законодательства с целью обеспечения прав детей в условиях действия военного положения.

Ключевые слова: военное положение, дети, права, гарантии, международное гуманитарное право.

Annotation: The article is devoted to the protection of children's rights under conditions of martial law. Analyzed domestic law and international humanitarian law on the issue. Prospects of reforming national legislation to ensure that children's rights under conditions of martial law.

Key words: military status, children, rights, guarantees, international humanitarian law.

Діти найбільш вразливі і залежні від світу дорослих. З цієї причини у них є особливі права в порівнянні з дорослими, що закріплено в Конвенції про права дитини. І ці права потребують особливого захисту і особливого механізму його здійснення не тільки в мирний час, а і в екстраординарних умовах, до яких належить правовий режим воєнного стану.

Осмісленням інституту прав дітей у період збройних конфліктів займалися такі вчені правники, як: В. В. Альошин, Дж. ван Б'юрен, Р. Аль-Нсур, О. І. Вінгловська, О. М. Старовойтов, С. Сінгер, Н. М. Крестовська, Л. В. Павлова та ін. Разом з тим, зазначені автори вивчали захист прав дітей з окресленої теми за міжнародним гуманітарним правом. Досліджень, які б стосувалися захисту прав дітей у період дії воєнного стану за чинним законодавством ми не виявили, чим і обумовлена актуальність статті.

Метою цього дослідження є аналіз законодавства України на предмет захисту прав дітей в умовах дії воєнного стану та встановлення перспектив реформування національного законодавства в окресленій сфері з огляду на визнані норми міжнародного гуманітарного права.

На жаль, в Україні немає законодавства, яке регулює виключно права дітей в умовах правового режиму воєнного стану. Закон України «Про охорону дитинства» містить норму, яка стосується заборони участі дітей у воєнних діях і збройних конфліктах. У ст. 30 зазначено, що участь дітей у воєнних діях і збройних конфліктах, створення дитячих воєнізованих організацій та формувань, пропаганда серед дітей війни і насильства забороняються. Держава вживає всіх можливих заходів для забезпечення захисту прав дітей, які перебувають у зоні воєнних дій і збройних конфліктів, та догляду за ними. Дітям надається матеріальна, медична та інша допомога, в разі потреби їх влаштовують у заклади для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського

піклування, заклади охорони здоров'я тощо. Крім того, в Законі міститься норма, яка регламентує захист дітей-біженців та дітей, які потребують додаткового або тимчасового захисту. Та зазначається, що Україна бере участь у міжнародному співробітництві з питань охорони дитинства і захисту законних прав дитини відповідно до норм міжнародного права [1].

Подальше дослідження національного законодавства на предмет захисту законних прав дітей в умовах правового режиму воєнного стану результатів не дав. Навіть у Законі України «Про правовий режим воєнного стану» відсутня жодна норма, яка б стосувалася прав дитини. В наведеному Законі закріплено виключно правовий статус та обмеження прав і свобод громадян та прав і законних інтересів юридичних осіб в умовах воєнного стану. Згідно зі ст. 20 Закону, правовий статус та обмеження прав і свобод громадян та прав і законних інтересів юридичних осіб в умовах воєнного стану визначаються відповідно до Конституції України та цього Закону. В умовах воєнного стану не можуть бути обмежені права і свободи людини і громадянина, передбачені частиною другою статті 64 Конституції України. У процесі трудової діяльності осіб, щодо яких запроваджена трудова повинність, забезпечується дотримання таких стандартів, як мінімальна заробітна плата, мінімальний термін відпустки та час відпочинку між змінами, максимальний робочий час, врахування стану здоров'я особи тощо. На час залучення працюючої особи до виконання трудової повинності поза місцем її роботи за трудовим договором за нею після закінчення виконання таких робіт зберігається відповідне робоче місце (посада) [2].

Відповідно до ст. 64 Конституції України, конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією. Так, в умовах воєнного або надзвичайного стану не можуть бути обмежені такі права і свободи: рівність перед законом (ст. 24);

право на громадянство (ст. 25); право на життя (ст. 27); право на повагу гідності (ст. 28); право на свободу та особисту недоторканність (ст. 29); право на звернення (ст. 40); право на житло (ст. 47); право на шлюб (ст. 51); рівність дітей у своїх правах (ст. 52); право на судовий захист (ст. 55); право на відшкодування державою моральної і матеріальної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень (ст. 56); право знати свої права і обов'язки (ст. 57); право на незворотність дії законів у часі (ст. 58); право на правову допомогу (ст. 59); право не виконувати явно злочинні розпорядження чи накази (ст. 60); право на неприязнення двічі до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення (ст. 61); презумпція невинуватості (ст. 62); право на захист (ст. 63) [3].

З наведеного випливає, що реалії сучасного законодавства свідчать про те, що наша держава не вживає жодних заходів для забезпечення захисту прав дітей як найбільш незахищених верств суспільства, що можуть опинитися в умовах дії воєнного стану. Своє занепокоєння з цього приводу висловила і Уповноважена Верховної Ради України з прав людини В. Лугковська у своєму зверненні до Прем'єр-міністра України А. Яценюка та зазначила, що у 2014 році Парламентом, Урядом України, Міністерством соціальної політики, як центральним органом виконавчої влади, до повноважень якого належать питання захисту прав дітей, не прийнято жодного нормативного акта, спрямованого на забезпечення та захист прав дітей. Чинні нормативно-правові акти у сфері охорони дитинства розраховані на мирний час.

Уперше з моменту прийняття Закону України «Про Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року» у 2014 році Урядом не затверджено Плану заходів, спрямованого на виконання вказаного закону [4].

У зв'язку з викладеним, вважаємо за необхідне проаналізувати норми міжнародного гуманітарного права задля з'ясування можливостей захисту прав дітей які опинилися в умовах дії воєнного стану, як таких, які мають право на особливе піклування і допомогу на міжнародному рівні.

Захист дітей у міжнародних збройних конфліктах був одним із перших предметів уваги міжнародного права в галузі прав дитини, але норми захисту були мінімальними [5, с. 392]. Хоча Деларація прав дитини завдячує своєю появою турботі про дітей, що зазнали впливу збройних конфліктів на Балканах, у єдиному чітко сформульованому в цьому документі положенні передбачалося, що в трагічні часи дітей слід звільняти в першу чергу [6]. У IV Гаазькій Конвенції про закони і звичаї суходільної війни закріплено принципи поваги до сімейного життя [7].

Більший захист діти отримали з прийняттям чотирьох Женевських Конвенцій: Конвенція № 1 про покращення умов поранених і хворих у діючих збройних силах 1949 р., Конвенція № 2 про покращення умов поранених, хворих і потерпілих у корабельних аваріях на військово-морському флоті;

Конвенція № 3 про поводження з військовополоненими; Конвенція № 4 про захист цивільного населення під час війни.

Найбільшу цінність для захисту прав дітей в умовах збройних конфліктів має Женевська Конвенція про захист цивільного населення під час війни, оскільки Конвенція не лише надає можливість загального захисту дітей як цивільних осіб, тобто тих, хто не розглядається як учасник конфлікту, але й забезпечує спеціальний захист дітям, що проживають на неокупованих і окупованих територіях [5, с. 395]. Зокрема, в Конвенції пропонується сторонам конфлікту у мирний час та після початку бойових дій створювати на своїй території, а в разі необхідності й на окупованих територіях санітарні та безпечні зони та місцевості, організовані в такий спосіб, який дає змогу оберігати від наслідків війни поранених, хворих та осіб похилого віку, дітей до п'ятнадцяти років, вагітних жінок та матерів з дітьми до семи років [8]. З початком та протягом бойових дій, заінтересовані сторони можуть укласти угоди про взаємне визнання створених ними зон та місцевостей (ст. 14). Міститься зобов'язання сторін до укладення місцевих угод про евакуацію з обложених або оточених зон поранених, хворих, інвалідів, осіб похилого віку, дітей і породілей та про пропуск службів культурних всіх віросповідань, медичного персоналу та санітарного майна на їхньому шляху до таких зон (ст. 17). Закріплено обов'язок щодо вільного пропускання всіх посилок з медикаментами та санітарними матеріалами, а також предметами, необхідними для виконання релігійних обрядів, які призначаються виключно для цивільного населення іншої сторони, навіть якщо сторона є ворожою, вона повинна дозволяти вільне пропускання всіх посилок з найважливішими продуктами харчування, одягом і тонізуючими засобами, призначеними для дітей, молодших 15 років, вагітних жінок та породілей (ст. 23). Передбачається, що сторони конфлікту зобов'язані вживати всіх необхідних заходів для того, щоб діти до 15 років, які осиротіли чи були розлучені зі своїми сім'ями внаслідок війни, не залишалися напризволяще. Якщо буде така можливість, то освіту цих дітей слід доручати особам, з такими самими культурними традиціями. Встановлено, що сторони конфлікту зобов'язані сприяти в прийманні таких дітей нейтральною країною на час конфлікту та обов'язково встановлювати особи дітей віком до 12 років завдяки спеціальним медальйонам або кось інакше (ст. 24). Передбачається право осіб, які перебувають на території однієї зі сторін конфлікту або на окупованій нею території повідомляти членам своєї сім'ї та отримувати від них відомості суто сімейного характеру (ст. 25); полегшувати пошуки, які здійснюють члени розлучених військової сім'ї з метою встановлення контакту та, наскільки це можливо, об'єднання (ст. 26); Встановлена заборона здійснювати примусове індивідуальне чи масове переселення або депортацію осіб, що перебувають під захистом, з окупованої території на територію окупаційної держави або на територію будь-якої іншої держави, незалежно від того, окупована вона чи ні (ст. 49).

Закріплено право дітей іноземців віком до п'ятнадцяти років, вагітних жінок та матерів дітей

віком до семи років користуватися такими самими перевагами, як і громадяни держави, на території якої вони перебувають (ст. 38).

Встановлено обов'язок окупаційної держави щодо: співробітництва з державними та місцевими органами влади стосовно сприяння належному функціонуванню закладів, відповідальних за піклування про дітей і їхню освіту; полегшення процедури встановлення особи дітей та реєстрації їх сімейних зв'язків. Окупаційній державі заборонено змінювати їх громадянський статус або вносити їх до списків підконтрольних їй формувань або організацій (ст. 50). Встановлено, що окупаційна держава не має права примушувати осіб, що перебувають під захистом, служити в її збройних чи допоміжних силах. Визначено, що окупаційна держава може залучати до примусових робіт лише осіб, які перебувають під захистом, яким виповнилося 18 років, і лише до такої роботи, яка є необхідною для забезпечення потреб окупаційної армії або для належного забезпечення населення окупованої країни комунальними послугами, продуктами харчування, житлом, одягом, транспортом та медичними послугами. Особи, що перебувають під захистом, не можуть бути примушені виконувати будь-яку роботу, що передбачала б їхню участь у воєнних операціях. Окупаційна держава не може вимагати від осіб, що перебувають під захистом, застосовувати силу для забезпечення безпеки приміщень, де вони виконують доручену їм роботу (ст. 51). До осіб, які на момент скоєння злочину не досягли 18-річного віку не може бути призначено смертної кари (ст. 68). Для неповнолітніх в'язнів повинен бути запроваджений спеціальний режим (ст. 76). Сторони конфлікту, до яких будуть інтерновані особи, зобов'язані забезпечити безоплатне утримання цих осіб та медичну допомогу, якої потребує стан їхнього здоров'я (ст. 81). Протягом усього часу інтернування члени однієї сім'ї, особливо батьки та діти повинні проживати разом, за винятком випадків, коли через стан здоров'я, місце роботи чи застосування карних та дисциплінарних санкцій правил, що стосуються поведінки з інтернованими розлучення буде необхідним і матиме тимчасовий характер. Інтерновані мають право вимагати, щоб їхні діти, які залишились на свободі без опіки батьків, були інтерновані разом з ними. Завжди, коли це можливо, члени інтернованої сім'ї повинні жити в одному приміщенні, але окремо від інших інтернованих; їм повинні бути надані необхідні умови для сімейного життя (ст. 82). Крім того Конвенцією закріплено, що інтерновані діти до п'ятнадцяти років повинні отримувати додаткові харчі залежно від їхніх фізіологічних потреб (ст. 89).

Держава, яка затримує, повинна сприяти інтелектуальній, освітній та спортивній діяльності, потребам у розважаннях серед інтернованих, а також залишати для них право вибору стосовно участі в подібних заходах. Вона повинна вжити всіх практичних заходів з метою забезпечення сприяння такій діяльності, зокрема шляхом надання відповідних приміщень. Інтернованим будуть забезпечені можливості продовжувати навчання чи розпочати нове, повинно бути забезпечено можливість навчання дітей та підлітків. Вони будуть

відвідувати школи в місцях інтернувань чи за їхніми межами. Інтерновані будуть мати змогу займатися фізкультурою, спортом та грати в спортивні ігри на свіжому повітрі. З цією метою буде надано достатню кількість відкритої території в усіх місцях інтернування. Для дітей та підлітків також буде відведено спеціальні ділянки (ст. 94).

Конвенція також передбачає зобов'язання для воюючих сторін укласти угоди про звільнення, репатріацію, повернення до місць проживання або притулку в нейтральній країні певних класів інтернованих, особливо дітей, вагітних жінок і матерів з немовлятами й маленькими дітьми, поранених і хворих та інтернованих, яких затримували тривалий час (ст. 132) [8].

Більший захист дітей від впливів збройних конфліктів та особливості участі дітей у збройних конфліктах забезпечують два додаткові протоколи до Женевських конвенцій 1949 р.: Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 8 червня 1977 року [9] та Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II) від 8 червня 1977 року [10].

У Протоколі I міститься дві статті, які присвячено дітям (ст. 77-78). Відповідно до ст. 77 «Заходи захисту дітей», діти користуються особливою повагою, і їм забезпечується захист від будь-якого роду непристойних посягань. Сторони, що перебувають у конфлікті, забезпечують захист і допомогу, які їм потрібні з огляду на їх вік або з будь-якої іншої причини. Сторони, що перебувають у конфлікті, вживають усіх практично можливих заходів для того, щоб діти, які не досягли п'ятнадцятирічного віку, не брали безпосередньої участі у воєнних діях, і, зокрема, сторони утримуються від вербування їх у свої збройні сили. При вербуванні із числа осіб, які досягли п'ятнадцятирічного віку, але яким ще не виповнилося вісімнадцяти років, сторони, що перебувають у конфлікті, прагнуть віддавати перевагу особам старшого віку. Якщо, у виключних випадках, діти, які не досягли п'ятнадцятирічного віку, беруть безпосередню участь у воєнних діях і потрапляють під владу супротивної сторони, вони продовжують користуватися особливим захистом, незалежно від того, є вони військовополоненими чи ні. У разі арешту, затримання чи інтернування з причин, пов'язаних зі збройним конфліктом, діти утримуються в приміщеннях, відокремлених від приміщень для дорослих, крім тих випадків, коли сім'ї розміщуються окремо. Смертний вирок за правопорушення, пов'язане зі збройним конфліктом, не виконується щодо осіб, які не досягли вісімнадцятирічного віку на той час, коли це правопорушення було вчинено.

Крім того, в ст. 78 Протоколу I містить положення щодо евакуації дітей та зазначається, що евакуювати дітей, крім своїх власних громадян в іноземну державу, за винятком випадків, коли йдеться про тимчасову евакуацію, необхідну з невідкладних причин, пов'язану зі станом здоров'я чи лікуванням дітей або, якщо вони не перебувають на

окупованій території, з їх безпекою, заборонено. На евакуацію дітей необхідна згода батьків, законних опікунів, а якщо такі особи не можуть бути знайдені, вимагається письмова згода на евакуацію від осіб, які за законом або звичаєм несуть головну відповідальність за опіку над дітьми [9].

У Протоколи II містяться основні гарантії дітей. Так, відповідно до п. 3 ст. 4 Протоколу II, дітям забезпечується необхідне піклування та допомога, зокрема: а) вони отримують освіту, включаючи релігійне й моральне виховання, згідно з побажаннями їх батьків або, в разі відсутності батьків, тих осіб, які опікуються ними; б) вживаються всі необхідні заходи для сприяння возз'єднанню роз'єднаних сімей; с) діти, які не досягли п'ятнадцятирічного віку, не підлягають вербуванню у збройні сили або групи, і їм не дозволяється брати участь у воєнних діях; д) особливий захист, передбачений цією статтею щодо дітей, які не досягли п'ятнадцятирічного віку, продовжує застосовуватися до них, якщо вони беруть безпосередню участь у воєнних діях, у супереч положенням підпункту с, і потраплять у полон [10].

Ще одним документом, у якому закріплюються права дітей в умовах збройних конфліктів, є Декларація про захист жінок і дітей у надзвичайних обставинах і в період збройних конфліктів, яка проголошена резолюцією 3318 (XXIX) Генеральної Асамблеї від 14 грудня 1974 р. [11]. Згідно з преамбулою, Декларація розроблялася з метою забезпечити особливий захист жінкам і дітям, які відносяться до цивільного населення. Проголошується, що напад на цивільне населення і його бомбардування, які спричиняють численні страждання, особливо жінкам і дітям, які складають найбільш вразливу частину населення забороняються і такі дії підлягають осуду; забороняється використовувати хімічну та бактеріологічну зброю; держави, які приймають участь у збройних конфліктах, у збройних операціях повинні застосовувати усі зусилля для того, щоб зберегти жінок і дітей від нищівних наслідків війни. Повинні бути застосовані всі необхідні кроки для того, щоб домогтися заборони таких заходів, як переслідування, катування, каральні заходи, принизливе поводження і насилля проти жінок і дітей. Вважаються злочинними всі форми жорстокого, нелюдського поводження з жінками та дітьми, включаючи ув'язнення, катування, розстріли, масові арешти, колективні покарання, руйнування житла і насильницьке вигнання з місць проживання, яке здійснюється сторонами, що воюють в ході воєнних операцій чи на окупованих територіях. Наголошується, що жінки і діти не повинні позбавлятися даху, їжі, медичної допомоги або інших невід'ємних прав.

Універсальним документом, який надає дітям весь комплекс прав людини є Конвенція про права дитини, в ст. 38 якої зазначено, що держави-учасниці зобов'язані поважати норми міжнародного гуманітарного права, які стосуються дітей і забезпечувати їх додержання. В ній передбачається, що держави повинні застосовувати всі можливі заходи до того, щоб діти, які не досягли 15-ти річного віку, не приймали прямої участі в воєнних діях. Держава також повинна утримуватися від прийняття

на службу в свої збройні сили осіб, які не досягли 15 років [6].

Проаналізувавши норми міжнародного гуманітарного права з приводу захисту прав дітей у період збройних конфліктів і під час збройних операцій, ми підтримуємо точку зору Н. М. Крестовської та вважаємо, що на сьогодні Україна потребує швидкої імплементації норм міжнародного гуманітарного права до чинного законодавства [12, с. 8].

Підсумовуючи, пропонуємо ч. 1 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» доповнити п.п. 25-27 такого змісту:

«1. Створювати санітарні та безпечні зони та місцевості, організовані в спосіб, який дає змогу оберігати від наслідків війни дітей до п'ятнадцяти років та жінок, які мають дітей віком до семи років;

2. З початком та протягом бойових дій укладати угоди з воюючою стороною про взаємне визнання створених санітарних та безпечних зон та місцевостей.

3. З початком та протягом бойових дій укладати угоди про звільнення, репатріацію, повернення до місць проживання або притулку дітей, матерів з немовлятами та маленькими дітьми».

А також закріпити на законодавчому рівні гарантії прав дітей, доповнивши наведений Закон відповідною статтею в такій редакції: «В умовах воєнного стану діти користуються особливою повагою, їм забезпечується захист від будь-якого роду посягань.

В умовах воєнного стану не можуть бути обмежені права і свободи дитини, передбачені ч. 2 ст. 64 Конституції України.

В умовах воєнного стану дітям гарантується:

а) отримання освіти, включаючи релігійне й моральне виховання, згідно з побажаннями їх батьків або, в разі відсутності батьків, тих осіб, які опікуються ними;

б) ужиття необхідних заходів для сприяння возз'єднанню роз'єднаних сімей;

в) вільне пропускання посилок із найважливішими продуктами харчування, одягом і тонізуючими засобами;

г) незалучення до воєнних дій, збройних конфліктів, заборона у створенні дитячих воєнізованих організацій та формувань, у вербуванні у збройні сили або групи;

г) отримання відомостей про членів своєї сім'ї, повідомлення їм відомостей сімейного характеру».

Вважаємо за необхідне статтю 21 наведеного Закону доповнити частиною другою та викласти її у такій редакції: «діти іноземців віком до п'ятнадцяти років які перебувають на території України під час воєнного стану мають право користуватися такими самими правами, як і громадяни України».

ЛІТЕРАТУРА

1. Про охорону дитинства: Закон України від 26.11.2001 р. № 2402 // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 30. – Ст. 142.

2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389 // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 28. – Ст. 250.

3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

4. Валерія Лутковська: «Чинне законодавство розраховане на мирний час, й до цього часу не прийнято жодного нормативного акта, спрямованого на захист прав дітей в умовах проведення АТО» від 03.10.2014 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/all-news/pr/29115-mk-valeriya-lutkovska-chinne-zakonodavstvo-rozrahovane-na-mirnij-chas-j-d/>

5. Ван Б'юрен, Джеральда. Міжнародне право в галузі прав дитини / Дж. ван Б'юрен: Пер. з англ. Г. С. Краснокурського; Наук. ред. М. О. Баймуратов / Дж. ван Б'юрен. – О.: АО БАХВА, 2006. – 524 с.

6. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_021

7. Конвенція про закони і звичаї суходільної війни (IV Гаазька конвенція) від 18.10.1907 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_222

8. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 р. // Офіц. вісн. України. – 2013. – № 27. – Ст. 942.

9. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 8 червня 1977 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_199

10. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II) від 8 червня 1977 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_200

11. Декларація про захист жінок і дітей в надзвичайних обставинах і в період збройних конфліктів від 14 грудня 1974 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_317

12. Крестовська Н. М. Права дитини під час збройного конфлікту: сучасні українські реалії / Н. М. Крестовська // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.academia.edu/9987269/...](http://www.academia.edu/9987269/)

УДК 347.73

ПИТАННЯ ЩОДО ВИЗНАЧЕНОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ СПЕЦІАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗОН В УКРАЇНІ

Бондаренко І. М.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри фінансового права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, м. Харків

Анотація: Актуальність теми статті не викликає зауважень, бо Україна на сьогодні стає на шляху пошуку шляхів покращення інвестиційного клімату, що може бути реалізовано, на наш погляд, саме через використання інститутів спеціальних економічних та офшорних зон, що підтверджує практика міжнародного податкового планування.

У статті зроблена спроба визначення ознак та функцій СЕЗ та офшорних зон. Проведено аналіз законодавства, у історичному аспекті та окреслені проблеми чинного законодавства, що регулюють позначену проблематику.

Ключові слова: податкові пільги, вільні та спеціальні економічні зони, офшорні зони.

Аннотация: Учитывая европейский выбор Украины и необходимость проведения экономических реформ, актуальным является вопрос поиска путей улучшения инвестиционного климата, который может быть реализован, на наш взгляд, именно путем использования институтов специальных экономических и офшорных зон, что подтверждает практика международного налогового планирования.

В статье сделана попытка определения признаков и функций свободно-экономических и офшорных зон. Проведен анализ законодательства, в историческом аспекте и очерчены проблемы действующего законодательства, регулирующего обозначенную проблематику.

Ключевые слова: налоговые льготы, свободно-экономические зоны, офшорные зоны.

Annotation: Actuality article does not much concern for Ukraine today is on the search for ways to improve the investment climate that can be realized is through the use of institutions of special economic zones and offshore confirming the practice of international tax planning.

The article attempts to determine the features and functions of SEZ and offshore. The analysis of legislation in historical perspective and outlined the problems of the current legislation governing the designated issues.

Key words: special economic zones in Ukraine, offshore, preferential tax regimes, tax law.

На сьогоднішньому етапі розвитку реформ в Україні на шляху євроінтеграції першочерговим завдання є пошук шляхів створення конструкцій та умов для привабливого національного інвестиційного клімату. Відомо, що головною перешкодою на сьогодні є високий рівень корупції у всіх гілках влади. Але подоланням лише цієї проблеми, на наш погляд, відновити рівень довіри інвесторів буде

недостатнім. Необхідно використовувати досвід та практику світової спільноти з цих питань та шукати саме ту роздінку, що може мати європейська Україна.

Останні десятиріччя у світовій економіці темпи росту оборотів, що здійснюється з використанням інституту офшорних зон, перевищує темпи росту загальних оборотів від зовнішньоекономічної діяльності. Саме цей факт спонукає замислитися науковців та законодавця щодо доцільності роздумів про запровадження на території України саме